

Brez zadnjega poglavja.

Spisal Jos. Kostanjevec.

I.

Pri Sv. Roku je odbilo polnoči. Po ulicah so motno brlele svetiljke, okoli njih so plesale goste, velike snežinke. Tlak je bil umazan, sneg se je tajal ob njem in pod kapom so se poznali sledovi stopinj. Okoli vogalov je semtertja zavriščala burja. Bežala je sama pred seboj . . .

Tačas se je nenadoma zbudil iz nemirnega spanja gospod Volec. Sklonil se je kvišku in se je podprl z rokami. Njegove majhne oči so izstopile iz jamic, strmele so v kot. Glava se je nekoliko nagnila, ustnice so trepetale.

Prisluškaval je.

„Ali ne hodi zopet? . . . Bos je, in njegove stopinje so rahle . . . Ali čul sem jih vendar,“ je pomislil Volec.

Zaškripala so tla, zazibala so se komaj čutno.

Kakor bi mu kdo izpodnesel roke, tako je padel gospod Volec v blazine. Zamizal je, a njegova ušesa so bila napeta, čula so vsako stopinjo.

Stopinje pa so se bližale njegovi postelji, tihe, bose stopinje. In tla so škripala, komaj čutno so se zibala.

Gospod Volec je preplašeno zopet odprl oči. Iztegnil je roke pred sebe. Hotel se je braniti.

„Milost! . . . Čemu me preganjaš? . . . Sam si bil kriv, moje roke so nedolžne!“

A okoli njega je hodilo, bližalo se je vedno bolj. Mrzel pot je oblil čelo gospodu Volcu.

„Pusti me! . . . Beži! . . .“

Stokal je starec, srce se mu je treslo v prsih, redki sivi lasje so se ježili.

Nočna svetiljka ob postelji je vzplapolala. Nekdo jo je hotel ugasniti.

„Pusti mi luč! . . . Vsaj luč mi pusti!“ je kriknil starec.

Luč pa je vnovič vztrepetala, zazibal se je plamen kakor ob močnem prepihu.

„Ali ne veš, da ne morem živeti brez luči? . . . Usmili se!“ je tarnal starec in iztegnil roko proti luči.

Stopinje so se začule prav tik postelje, starec je preplašen umeknil roko.

„Ali me hočeš zadaviti?“ je viknil hripavo. „Saj nisem kriv, dobro veš, da nisem kriv! Ali sem ti jaz potisnil revolver v roko? — Lažeš! Jaz nisem kriv!“

Luč je v tem hipu nenadoma ugasnila. Črna tema je nastala v sobi. Bose stopinje so se oddaljevale, tla so škripala in so se zibala.

V kotu so se stopinje zopet obrnile in neznanec je stopal vnovič proti postelji. Starec se je tresel, ni se upal dvigniti, da bi prižgal luč.

„In še za mašo sem bil dal te dni, da bi tvoja duša našla večni mir. A zato me preganjaš in mučiš ponoči! Ali je to hvaležnost? . . . Pusti me samega, beži!“

Burja je zunaj zatulila in na okno je zaškropilo.

„Huj, kako je hudo!“ je zavpil starec ter skočil s postelje.

Začel je iskati vžigalic. Na nočno omaro jih je bil položil snoči. Njegova roka pa je pretipala vse okoli in okoli, toda vžigalic ni bilo.

„Padle so gotovo na tla,“ si je dejal in se sklonil.

Res, vžigalice so bile na tleh. Željno jih je pograbil in se dvignil. Toda z glavo je zadel ob kameniti rob nočne omarice in skoraj se je onesvestil. Zaječal je . . . stopinje je začul prav tik sebe. Roka mu je odrevenela, ni je mogel premekniti.

„In tvoji hčeri sem tudi včeraj pomagal. Glej, skoro bosa je bila in napol naga. Rumena je bila njena polt in lakota ji je gledala iz oči. Morda bi bila ostala kje za plotom, da ji ni priskočila na pomoč moja darežljiva roka. Morda bi bila morala prodati svojo mladost, da je nisem dvignil jaz. In zato me nadleguješ, zato mi zastrupljaš noči, da se vlačijo mimo mene kakor neskončna, temna večnost? Pusti me in beži!“

Starec je vzdihnil globoko in nekoliko mu je odleglo. S tresočo roko je prižigal luč.

„Eh, pozabil sem snoči, da bi nalil olja,“ je dejal, ko se je zasvetila vžigalica. „Zato je ugasnila. Glej, po nepotrebnem sem te obdolžil.“

Izkušal se je nasmejati, a njegov glas je bil čudno votel in hripav.

„In vendar je napolnjena z oljem,“ je dejal, ko se je zasvetilo drugič.

Stisnilo ga je zopet nekaj v notranjosti in preplašeno se je ozrl. Stopinje so odmevale po sobi semintja.

Vzplamtela je zopet luč, starec je zlezel v posteljo.

Zagrnil se je čez glavo in se prekrižal. Težko je dihal, njegovo telo se je krčilo in vilo . . .

Polagoma, prav polagoma so se proti jutru oddaljevale bose stopinje. Starcu pa je legel tačas spanec na oči.

Zunaj se je že delal dan, snežilo je in vozovi so zaropotali po ulicah . . .

* * *

Komaj je vlačil Volec noge za seboj, ko je stopal ob palici po mestnem tlaku proti svoji navadni gostilni, kjer je zajtrkoval skoro sleherni dan. Njegov hrbet je bil upognjen, njegovo telo je bilo trudno in izmučeno. Moral je semintja postajati, da je ujel sapo, ki mu je uhajala. Palica se mu je tresla v roki, včasi je izpodrsnila ob opolzlem tlaku. Njegovo oko je begalo nemirno po mimoidočih ter opazovalo obraze, ki so ga srečavali. Videti je bilo, kakor bi iskalo ne-

koga, kakor bi hrepenelo po njem, da ga vidi. A ni ga bilo!

„Ponoči zopet pride,“ mu je dejalo nekaj, in starec se je ustrašil tega glasu.

„Prav gotovo pride! Takoj pride, ko odbije ura pri Sv. Roku polnoči . . .“

Starec se je zavil tesneje v svoj plašč ter oprezno stopal dalje. Stresel je z glavo, hotel se je otresti takšnih misli.

Nekdo ga je pozdravil.

„Dober dan, gospod Volec! Ah, še tako čvrsti in zdravi! No, to je lepo. Čestitam Vam!“

Odšel je dalje, a starec se je ustavil ter gledal za njim.

„Kdo je to?“ je pomislil. „Nisem ga še videl, a on me pozdravlja. Sitno je to, ako človeka poznajo vsi . . .“

Na gostilniškem pragu ga je pozdravila natakara, mlada, brhka punca.

„Dober dan, gospod Volec, nekam pozni ste danes. Drugi so že vsi notri.“

„Vsi? Kdo vsi?“

Starec je bil zamišljen, ni se mogel spomniti, kdo so ti vsi.

„Ali me poznajo, dekle?“

„Seveda Vas poznajo,“ se je zasmejala natakara. „Kaj bi Vas ne poznali? Kako čudni ste danes, gospod Volec!“

Pogledal jo je v obraz in takoj se je spomnil, kje da je. Preložil je palico čez prag in stopal mimo natakarice v sobo . . .

Pri okrogli mizi v kotu so sedeli trije gostje. Sivi so že bili vsi trije in plešasti. Privzdignili so glave, ko je vstopil Volec in s kimanjem so ga pozdravili.

„Danes ste jo pa dolgo potegnili, gospod Volec,“ je rekel penzionist Gabrovec, ko je Volec odložil klobuk in prisedel.

„Eh, blagor mu, kdor lahko dobro in dolgo spi,“ je pristavil trgovec Šiška. „Jaz na priliko že osem noči skoro ne zatisnem očesa. Včasih sem zaspal vsaj proti jutru nekoliko, a zdaj je minilo še to.“

„Kaj boš, Šiška, spokori se in ne odiraj ljudi, pa boš zopet lahko spal,“ se je oglasil upokojeni profesor Grba. Njegov glas je bil resen kakor v šoli, a njegovo oko je namežiknilo Volcu. „Čista vest je najboljši morfij, prijatelj!“

Šiška je povetil glavo in ni odgovoril ničesar, neprijetno mu je bilo, da je slišal kaj takšnega.

Volec pa je skoro prestrašeno pogledal profesorja ter dejal tiho in plašno:

„Čemu pikaš, prijatelj profesor? Ali so Tvoje roke popolnoma čiste?“

„No, no, ne tako hudo, saj je vse samo le šala,“ je dejal Gabrovec. „Nazadnje bi se res še skregali, da ni pametnih ljudi med nami. Ali veste kaj novega, gospodje?“

Vsi se ozro v Gabrovca.

„Ne? Torej poslušajte! Saj ste ga poznali vsi, onega krepkega moža v najlepših letih, onega Bitenca z rdečim, okroglim obrazom, ki je bil agent pri tvrdki Štrenarjevi. Ne? Skromen, vljuden človek je bil to. Čestokrat je sedel tamle pri oni mizi in srebal počasi svojo četrtnko. Četrtnko, saj veste, več se ni privoščil nikdar.“

„Čemu tako dolg uvod? Kaj je z njim,“ vpraša profesor.

„Snoči se je ustrelil.“

„Čemu?“ vpraša Šiška.

„Čemu?“

„Bitenc je imel pravico, da je prevzemal denar za tvrdko. Vrag ga vedi, kako se je zgodilo, da so zadnje dni prišli na sled, da je Bitenc poneveril približno petsto kron. In Štrenar mu je zagrozil z ovadbo ter ga je tudi ovadil. Ko je potrkal orožnik pri Bitencu, se je ta ustrelil.“

„Škandal, sramota! Za petsto kron ga je ovadil, fej!“ je vpil profesor.

„S takšnim človekom na vislice! In pri tem Štrenar marsikatero noč samo na šampanjcu zapravi večjo vsoto! Fej!“

„Ali je bil Bitenc samec?“ vpraša Šiška.

„Ne, oženjen je bil in zapušča štiri nedorasle otroke.“

„Imel je otroke? In za petsto kron se je šel streljat? To je neverjetno, to ni mogoče!“

„Fej . . . fej . . .“

„Komu fej? Štrenarju ali Bitencu?“

Volec je v tem času nemirno sedel na svojem stolu. Njegov obraz je bledeel, njegove oči so se izbulile in roke so se mu tresle. Težko se je dvignil, vzel je klobuk in drsal počasi iz sobe.

„Kaj mu je?“ vpraša profesor.

„Hm, kaj jaz vem? Čuden je bil že prej, ko je vstopil k nam. Mož se stara vidno, videli bode, da ga ne bomo imeli dolgo med seboj,“ odgovori Gabrovec.

„Tako, vidva torej pravita, da se stara. a jaz vama povem, da ga je pregnalo sedaj nekaj drugega odtod,“ pripomni Šiška.

„In to bi bilo?“

„Vidita, enak slučaj, kakor ga je povedal sedaj Gabrovec, se je pripetil pred več leti pri Volcu. Tedaj je bil Volec še mlad, poln življenja in vaju še ni bilo tukaj. Tudi tedaj se je pri Volcu ustrelil njegov agent Zabukovec in iz prav takšnega vzroka in je zapustil prav toliko otrok kot Bitenc.“

„Ah . . . ah . . . Toda tam ga vendar ni ovadil Volec?“ vpraša profesor zateglo. „Kaj takšnega si ne morem misliti o njem.“

Šiška zmaja z glavo in zaklopi napol oči.

„Hm, kdo ve, kdo naj to ve, prijatelj profesor! . . .“

Hkratu so vsi utihnili, profesor pa je gledal skozi okno, ki se je mimo njega prav počasi in s težkimi koraki zibal Volec s sključenim hrbtom in upognjeno glavo.

„Kdo naj to ve?“ je ponavljal za Šiško Gabrovec sam s seboj, tiho, komaj slišno.

II.

Mračilo se je že v majhni sobi z razgledom na vrt. Na zahodu je polagoma pojemala večerna zarja, sence so se začele vlačiti med drevesnimi vrhovi in so se nižale vedno bolj k tlom. Tiho, neslišno so stopale po peščenih pōtih, so zagrnile steze in trate. In upognile so se cvetice, v pričakovanju so se zazibale veje

in vejice. Rahel vetrič je potegnil po nasadih, po vzduhu se je razširil prijeten vonj po rožah, ki so cvetele v dolgi vrsti ob zidu. Drobno vejevje grmičevja se je stisnilo skupaj, šepetalo je med seboj, je pričakovalo novega tajinstvenega življenja, ki ga je s seboj nosila noč na rahlih, temnih perotih.

Gori na oknu one majhne sobe se je prikazala kodrasta glava. Nagnila se je čisto vun in se ozirala po tihih potih na vrtu. Velike temne oči so se vlažno svetlikale izpod dolgih svilenih trepalnic, pričakovale so nekoga. Zdajzdaj mora priti, zdajzdaj se prikaže njegova sloka postava izza grmovja! . . . Čuj, ali se ni zdaj oglasila njegova stopinja v drobnem pesku? Nič? Padla je gotovo suha veja s stare jablane na ovinku . . . Toda nekaj se giblje tam na koncu, nekaj visokega in vitkega. Ali ni on? Zakaj se ne premakne, zakaj ne stopi korak dalje? Nič? . . . Zablestela je bela laket, pomignila mu je roka ter prosila naj stopi bliže, gibala so se ustna, težko ga je pričakovalo njeno srce . . . Mlad javor je stal tamkaj priklenjen na mestu, njegove tanke veje so se zibale in objemale mehko noč . . . Saj je rekel, da pride nocoj, da pride celo bolj zgodaj, nego po navadi!

Naslonila se je kodrasta glava v roke in se zamislila. Ne, ni mogoče, da ne bi prišel. Zadržali so ga nenadni opravki. A ko se jih reši, gotovo prihiti na perotih k njej, in njegov mehki glas ji bode šepetal sladke besede. Kako počasi teko četrture! In vendar je že deset! Ne, nocoj ga ne bode več! Še niže je zlezla kodrasta glava, naslonila se je na desko pri oknu . . .

Zunaj pa je bilo že temno, da se niso razločevale več niti poti. Visoke sence so silile kvišku, zibale so se in majale. Gori nad njimi so blestele svetle zvezde.

Kodrasta glava pa je slonela na deski ob oknu in se ni genila. Razpustili so se črni kodri in so mahali navzdol, svetile so se bele lekti.

„Ana!“

„Čuj, Ana!“

Kdaj se je približal, da ga ni čula? Niti pesek ni zaškripal pod njegovimi nogami, nič se ni genilo

okoli njega. A bil je pri njej, čutila je njegovo sapo, čutila njegov dihljaj.

„Ana, prišel sem po slovo. Nič več se ne bova videla! . . .“

Kodrasta glava se je nenadoma dvignila kvišku, roke so zakrilile po zraku.

„Moj Bog, kakšne sanje! Saj ga ni tukaj! . . .“

Še enkrat je pogledala Ana po vrtu, a vse je bilo tiho. Počasi je zaprla okno ter izginila v sobi. —

* * *

Prav tačas, ko je Ana slonela ob oknu na vrt, je obhajal v krasno razsvetljeni sobi sredmestne velike hiše svojo zaroko mladi gospod Anton Volec. Bogato je bila obložena dolga miza, penile so se kristalne čaše, rdeli so veseli obrazi. Bliskoma so v sosednji sobi hiteli prsti po tipkah novega klavirja, ognjevit valček je vršal po dvorani.

Mladi Anton Volec je vrtel svojo zaročenko po njega taktih, stiskal je njene drobne prste med svojimi in se privijal k njenim prsim. Njene žareče oči so visele na njem in so ga omamljale.

Oddaleč sta gledala nevestina roditelja. On majhen in suh, ona debela in naduta.

„Kakor nalašč sta ustvarjena drugi za drugega, kakor nalašč, kaj ne Egon?“

„Da, kakor nalašč, da, mama!“

Valček je nehal, pari so se ustavili in so prihiteli k mizi. Zazveneale so čaše, zaiskrilo se je rujno vino.

„Bog živi zaročenca!“

„Bog živi! Bog živi!“

„Ali ne zaplešemo zopet?“

Iznova je zašumelo po dvorani, vnovič je zaplesal gospod Anton Volec. In plesal je kakor brezumen, plesal zlasti tedaj, ko mu je šinila neka sitna misel v glavo. Toda otresel se je je takoj in posrečilo se mu je, da je nocoj pozabil one kodraste glave, ki je slonela ob oknu na vrt in ki je prav tačas čakala njega, Antona Volca . . .

* * *

Tiste dni potem se je oglasil agent Zabukovec v oni mali sobi z oknom na Volčev vrt. Počasi in s trepetajočim srcem je stopal po stopnicah navzgor. Namenil se je bil, da prihaja zadnjič. Ako ga Ana odkloni še danes, potem je ne bode nadlegoval več, potem že hoče odpraviti sam s seboj kakorkoli.

Ljubil je malo Ano s kodrasto glavo in kot noč črnimi, kot morje globokimi očmi. Ljubil je malo Ano z belimi, bleščečimi lehtmi, malo Ano z onim otroškim, naivnim vedenjem. A dosedaj ni bila njegova ljubezen uslišana, vsaka beseda je bila brezuspešna. Mala Ana ga je sicer poslušala, smilil se ji je, a vselej je odbila njegovo prošnjo vljudno — toda odločno.

Zabukovec ni vedel, kaj bi si mislil. Saj mu ni nikdar razodela, da je z dušo in telesom vdana mlademu Volcu. Zabukovec je zadnje dni izostal, a danes se je odločil, da govori z Ano zadnjič.

Ko je stal pred njenimi vrati, se je zdel samemu sebi kot otrok. Ta veliki, močni in zdravi mož s svojim lepim moškim obrazom, ta se je vedel sedaj kot bojzljivec, srce se mu je treslo v prsih. Komaj slišno, nerodno je potrkal.

Takoj pri vratih mu je prišla nasproti Ana.

Ustavil se je in jo je pogledal. A tedaj je zapazil, da se je njena postava sključila v teh dneh, kar je ni videl, da je bila Ana sedaj neznatna in drobna. A ko ji je pogledal natančneje v obraz, je videl, da so ji bile oči rdeče od joka in da so široko črno obrobljene.

Stopila je k njemu in mu podala roko.

„Kaj Vam je, gospodična Ana?“ Izginil je strah iz njegovih prsi, ko jo je vidil takšno.

„Nič več mi ni sedaj, gospod Zabukovec — pre-stala sem,“ je dejala tiho in mu pogledala v oči. „Sedite k meni, Vi ste edini prijatelj, ki sem mu za-upala od nekdanj, zato Vam hočem povedati vse.“

In pripovedovala mu je o svoji ljubezni do Volca in ni mu zamolčala niti pičice . . .

Čez dobro uro pa se je vračal Zabukovec po stopnicah veselega srca, da bi bil zavriskal. Iz izpovedi Anine je šele spoznal njeno vrednost, spoznal, kako

zlato srce bije v teh ozkih prsih. In ljubil jo je še bolj kot prej in vedel je, da je ne zapusti nikoli.

Nekoliko mesecev pozneje je bila Ana žena Zabukovčeva, ki je bil tedaj agent pri tvrdki Volčevi.

III.

Na posameznih drevesih je že rumenelo listje in zjutraj je že skoro sleherni dan ležala megla nad mestom. Jesen je silila v deželo, je pošiljala prve svoje poslance, da napovedo njen prihod. Počasi so prihajali drug za drugim, počasi, kakor bi si ne upali, vsak se je prikradel kar čez noč, da bi ga ne zalotilo podnevno solnce, ki se jim še ni hotelo tako hitro umekniti. Počasi, tiho in skrivaj so prihajali, kakor prihajajo prvi sivi lasje na mlado glavo. Solnce jih je slednjič opazilo, a jih ni hotelo videti teh poslancev z uvelimi lici, z izpitimi žilami in ugaslimi očmi. Mimo njih je jadrало dalje in se je smejalo. Mož jih noče videti prvih sivih las, nasmehne se in se obrne od ogledala . . .

Jutra so bila hladna, a popoldnevi topli. Kdor je mogel, je hitel iz mesta v okolico, v to lepo, sanjavo okolico. Zlasti ob nedeljah so potovale nebrojne gruče iz prašnih mestnih ulic, da se naužijejo svežega zraka, da se razkužijo raznih tvornic zagatnega dima, ki so ga morali požirati ves teden. Mešali so se pešci in izvoščki, dirjali so kolesarji in najnovejši in hkratu najnesramnejši avtomobilisti.

Neke nedelje popoldne se je odpravil tudi agent Zabukovec s svojo ženko iz mesta. Ona je peljala voziček, v njem je sedel prvi njun otrok, enoletna Minka. Hodila sta ob robu ceste, ob njivah in orumenelih travnikih.

„Kako lep dan je danes, Ana! Toda, kaj bi mi bila ta svetloba, kaj bi mi bila vsa ta krasota narave, da nimam Tebe in otroka, Ana! Pred dvema letoma si nisem mislil, da bodem kdaj tako srečen.“

Pogledala ga je hvaležno s svojimi velikimi, temnimi očmi.

„Ali si res srečen, Ivan?“

„Ali moreš dvomiti, Ana? Glej, kadar hodim samotni po več dni po svojih trudapolnih in mučnih poslih, daleč od doma po trgih in vaseh, tedaj me spremlja povsod tvoja ljubezen. Močan sem v tej ljubezni in ne straši me bodočnost. V najtemnejši noči mi sijejo tvoje oči kakor nebeške zvezde in jasna in ostro je začrtana pot pred menoj — ne bojim se, da bi jo zgrešil.“

„Kako sem ti hvaležna za takšne besede, Ivan!“

„Glej, Ana, pred nekoliko dnevi sem srečal nenadoma svojega nekdanjega prijatelja Kavčiča. Kakšen fant je bil to! Njegova odločnost ni poznala nobene meje, njegove misli so letale drzno in brez zadržkov v najdaljnje daljave, v najskritejše kote, njegove nade so segale do neba. Kje naj bi bila zapreka, da bi je ne bila odstranila z lehkoto njegova močna roka? Zemlja in nebo, oboje mora biti njegovo, sem si mislil tedaj. A ko sem ga srečal zadnjič, ga ni več poznalo moje oko. Samo duša moja ga je še spoznala, ko me je ogovoril. Kakšen si prijatelj, sem viknil, ali si ali nisi to ti, ki sem te občudoval kakor neko višje bitje, bitje, ki hodi visoko nad nami in se njegova noga ne more oblatiti z blatom vsakdanjega življenja? Pogledal me je začudeno, nekaj se je zablislilo v njegovih očeh. ‚Prvi si, prijatelj‘ mi je odgovoril, ‚prvi, kakor vidim, izmed vseh onih, kar sem jih srečal v zadnjih letih, prvi, da si ostal takšen, kot si bil nekdanj. Zato pojdi z menoj, povedati ti hočem svojo povest.‘ — Ta povest, Ana, je vsakdanja, a prav ta vsakdanjost jo dela silno žalostno.“

„Zabukovec se je zamislil in je stopal molče ob svoji soprogi.“

„Ali mi nočeš povedati te povesti, Ivan?“
Zdramil se je in dejal.

„Da, Ana, povem ti jo, toda ne sedaj. Ko bova zvečer doma, tedaj boš slišala vse.“

Voziček z otrokom je škripal dalje po peščeni poti, oddaleč so se belile nizke bele hiše stranskih vasi, nad njimi so se vzdigovali začrneli zvoniki, vmes se je mešalo košato drevje z napol orumenelim listjem.

Zabukovec in Ana sta zavila v prvo gostilno. Pod širokovejnimi orehi in kostanji so stale tamkaj pogrnjene mize, okoli nekaterih je sedeló že dokaj meščanov. Na dolnjem koncu vrta je bila še prazna miza. K njej sta sedla. Kmetiška natarica, debela punca zagorelih lic in rjave polti, jima je prinesla piva in gnjati.

To skromno južino sta bila ravnokar zaužila, ko zaslišita na cesti ropot nove kočije. Ana se ozre in prebledi. V kočiji je sedel mladi Volec s svojo soprogo. Bilo je prvič, da ga je videla, odkar sta bila poročena z Zabukovcem. Mlada Volčevka je sedela ob strani svojega moža v svetli moderni toaleti, ki je nje lepoto še povečavala in kazala nje vitki stas in bujne ude. Njena lepa glava je zrla ponosno okoli sebe, videti je bilo, da je vajena gledati druge nizko pod seboj. Njene oči so se svetile, njena usta so bila napol odprta in bleščali so se beli drobni zobje. Sedela je kakor kraljica na prestolu, lepa in mogočna.

Zraven nje je sedel soprog, mladi Anton Volec. Senčil se je v milosti svoje soproge, a njegova glava je klonila nizko, njegov obraz je bil bled in prepadel. Stiskal se je Volec v kot in je bil videti neznamen in silno skromen poleg svoje soproge. Njegovo oko je zrló mrko predse, ni se smejalo, ni umelo lepote, ki je plula nad jesenskim poljem, nad vasmi in griči, nad vso daljno okolico.

Ana si ni mogla odgovoriti, čemu je prebledela. Davno, davno je že bil pozabljen v njenem srcu ta mož, pobledele in zabrisale so se bile že davno poteze njegovega obraza, odzvenel je že davno zadnji zvok njegove nekdanje sladke govorice. Vse, prav vse je izgubilo, izpuljeno je bilo do koreninice!

In vendar je prebledela! Nekaj ji je reklo, da je to prvo srečanje po tako dolgem času zanjo začetek dozdej nepoznanih bridkosti, slutila je, da pomeni to zopet preobrat v njenem življenju. Kakor električni tok jo je prešinilo to spoznanje, ni se zavedela, odkod prihaja, niti kam pojde, a vedela je, da je resnično, da ji je usodno.

„Kaj ti je, Ana?“ je vprašal soprog, ki je opazil, kako je prebledela.

Ana mu ni odgovorila. Tedaj se je ozrl in je prebledel tudi on. Bol je prešinila njegovo srce in zatresla se mu je za hipec roka.

„Ne, Ivan,“ je tedaj dejala ona mehko. „Tvoje misli niso prave. Pogledaj mi v oči in potem sodi!“

Pogledala ga je odkritosrčno s svojimi zvestimi, globokimi očmi.

„Odpusti mi, Ana, nehote, nenadoma je to prišlo nadme!“

Solnčni žarek se je prikradel skozi veje na njiju obraza in zažarile so se poteze v vdanosti in ljubezni med obema, in bilo je zopet svetlo v njunih srcih . . .

Mladi Volec je zavozil na dvorišče. Elegantno sta stopala konja, izpod njiju kopit je škropil drobni pesek naokoli, izpod uzde so tiščale bele pene, iskriale so se velike, lepe oči. Volec je rahlo privzdignil bič in se je sklonil kvišku iz svojega kota. Ozrl se je okoli sebe, po vrtu, po navzočih, ter ustavil konja. Skočil je z voza, pristopil k soprogi ter ji pomagal, da je izstopila. Komaj se je doteknila njegove roke, lahno kakor ptica se je zazibala njena vitka postava za nekoliko hipcev v zraku, njena noga se je komaj zaznala v pesku.

Kmalu nato sta prišla na vrt. Prisedla sta k večji družbi za dolgo ozko mizo. Toda Volec je takoj zopet vstal ter hitel proti mizi, kjer je sedel njegov agent Zabukovec s soprogo. Njegov obraz ni kazal nikakršne zadrege, pomlajal ga je celo nasmeh, ki se mu je zibal okoli usten.

„Tudi Vi tukaj, Zabukovec? Nisem Vas še videl v gostilni razen po službenih opravilih. Zdravi!“

Podal mu je roko.

„To je gotovo. Vaša gospa soproga, ali me nočete predstaviti?“

Zabukovec je zardel, a pogledal mu je naravnost v oči.

„Oprostite, gospod Volec, toda mislim sem . . .“

Volec mu ni dal izgovoriti. Pristopil je sam k Ani ter dejal:

„Veseli me, da Vas imam priliko poznati, gospa! Gotovo ste jako srečni, da imate tako vrlega moža, kakor je gospod Zabukovec.“

Ana ni vedela, kaj bi odgovorila, niti kaj bi storila. Pogledala je svojega moža, toda ta je v istem hipu gledal v tla in bobnal s prsti po mizi.

Volec pa ni hotel razumeti te zadrege. Prijel je stol ter dejal:

„Saj mi gotovo dovolita, da prisedem nekoliko hipcev. Rad bi govoril z Vami, gospod Zabukovec, v kupčijskih zadevah.“

In gospod Volec je res govoril o kupčijskih zadevah, a njegove oči so bile obrnjene bolj proti Ani nego proti Zabukovcu. Videti je bilo, kakor bi se pogovarjal samo z njo, kakor bi ne bilo drugega človeka zraven njiju.

Njegova soproga se je tačas razgovarjala z mladim dolgim dijakom, ki se je bil prikazal prav v tem hipu, kakor bi bil zrastel iz tal. Ko ga je Volec zagledal, se je naglo poslovil od Ane in Zabukovca ter odšel tja.

Zabukovec in Ana sta se oddehnila, ko je odšel. Odleglo je obema, toda izpregovorila nista nobene besede. Ležalo je nad njima nekaj zadehlega in morečega.

Kmalu nato sta tudi molče vstala. Voziček z otrokom je zopet škripal po peščeni poti, a sedaj proti domu, zaostajale so bele nizke hiše stranskih vasi, zaostajali so začrnili zvoniki, zaostajalo košato drevje z orumenelim listjem . . .

IV.

Topel, nekoliko vlažen večer je bil tisti dan. Zabukovec in Ana sta slonela po večerji pri oknu ter zrla na ulice. V posameznih gručah so se vračali izletniki v mesto, govorili so večinoma glasno, smejali so se veselo. Oživelo je zopet mesto, ki je bilo popoldne skoro izumrlo. Bližali in oddaljevali so se koraki po tlaku, ropotali so izvoščki, a legala je noč niže in niže. Zasvetile so svetiljke po oglih.

„Ali mi nočeš sedaj povedati povesti o svojem prijatelju Kavčiču?“ je prosila Ana ter prijela soproga za roko.

„Prav rad, Ana! Toda pri oknu to ne gre, sediva rajša na divan!“

„In ne prižgiva luči! Takole v temi se lepše pripoveduje in lepše poslušaj.“

„Kakor hočeš, draga!“

Sedla sta na divan drugi poleg drugega.

„Daj mi roko, Ana, tako mi bode nekoliko laže. Povedal sem ti že popoldne, da je ta povest žalostna. In ker je žalostna, si je ne upam prav nič predrugačiti, ne izpustiti besedice. In zato jo moram pripovedovati, kakor mi jo je pripovedoval prijatelj sam, z njegovimi besedami.“

Ana je položila roko v njegovo, njena kodrasta glava se je naslonila na njegovo ramo. Iz kota se je čulo lahko dihanje otrokovo, iznad omare se je blestikalo nekoliko velikih vaz z visokimi šopki . . .

„Tako torej je pripovedoval moj prijatelj Kavčič,“ je začel Zabukovec s povestjo. Govoril je tiho, komaj slišno :

„Dolgo je temu, kar sva se ločila in nastopila vsak svojo novo pot, pot v življenje. Še preden pa sem storil prvi korak na njej, sem vedel, da ne bode srečna. In zato sem se hotel vrniti, sem si hotel poiskati drugega posla, ki bi se bolj prilegal mojemu značaju. Tako sem postal iz učitelja poštni uradnik. Izprva sem mislil, da sem dobro zamenjal, pozneje sem uvidel, da me je čakala tukaj ista usoda, ki sem ji hotel ubežati, ko sem zapustil učiteljski poklic. Čemu torej menjavati? Na vsaki poti je kamenje, na tej debelo, na oni drobno, ob vsakega se lahko izpotakneš. Še bolje je, ako je debelo, ga vsaj lahko vidiš oddaleč in više privzdigneš nogo. Morda se ti posreči, da jo dvigneš preko njega. Toda ako nisi opazil onega drobnega, ostrega kamničevja in si stopil nanj, se ti je zapičilo v meso, da si zaječal, in rana je bila še nevarnejša nego od prvega. Čemu torej izbirati, čemu menjavati? Nastopi takoj prvo pot, ki se ti ponudi, a pazi, da gledaš vedno pod noge! Pazi, da ne gledaš

kvišku, tam gori nimaš iskati ničesar, priklenjen si na zemljo, valjati in zvijati se moraš v prahu, kakor se valja in zviija črv. Vidiš, jaz sem gledal vedno kvišku, moji vzori so bili tam gori visoko visoko, hrepenel sem po njih, iztezal sem po njih svoje roke, iztezal jih toliko časa, da so mi utrujene omahnile. Nisem jih mogel več vzdigniti! Vsaka moja žilica je silila kvišku, tja k solncu, tja k večni svetlobi. Zastonj! A dasi so trudne moje roke, dasi je izmučeno in izpito moje telo, še vedno ne morem gledati na tla, še vedno pozkušam, da bi zazrl ono, da bi dosegel ono, kar vem, da mora nekje biti, naj se skriva kamorkoli. Ne, ne morem verjeti, še zdaj ne morem verjeti, da bi tam ne bilo ničesar in prepričan sem, da so samo naše oči preslabe, da ne morejo prodreti do tja, kamor hrepeni naša duša. Dvojen človek je v meni, eden, ki me sili, da bi gledal v tla, da bi si čistil in trebil pot, da ne bi se spotikal ob kamenje, a drugi oni, ki mi pravi: glavo in srce kvišku!

In zato se kesam sedaj, da nisem ostal pri učiteljstvu. Kaj je veličastnejšega, kaj je svetejšega, nego dan za dnevom učiti: srca kvišku! Ali ti ne pride moč v roke, da ne omahnejo, ako vidiš, kako se razgrevajo mlade duše, kako verujejo tvojim besedam? Prepričan sem, da se pravi učitelj rajši spotika ob kamenje, nego da bi gledal na tla. On sili kvišku, on ne more pasti, ker ga podpirajo mlada srca, srca polna klenega zrna, ki ga je tja notri sam zasejal, sam in iz svoje duše!

Kakšni kontrasti so v meni! A vendar čutim, da mora biti nekdej bolje, prepričan sem, da se odgrne zavesa in da zazrem solnce in svetlobo! Zato preklicujem svoje prejšnje besede in pravim: Ne, ne glej vedno pod noge, nisi priklenjen na zemljo, ampak dvigni glavo kvišku, zasvitati se mora, tam iz daljave mora zasvetiti solnce, božje solnce . . .

Kmalu potem, ko smo se razšli na vse strani, sem se oženil. V svoji ženi sem iskal prijateljice in tolažnice, sem hotel dobiti tovarišico, ki me bode razumela, tovarišico, ki ji bode zrlo oko z mojim vred kvišku, tovarišico, ki ji bode utripalo srce enako z

mojim, tovarišico, ki ji bodo koprnele oči proti solncu, kakor koprne proti njemu moje oči.

Daleč tam gori pod sivimi skalami stoji moja rojstna vas. Beli oblaki plujejo nad njo, oni so edini tujci in znanci, ki jo posečajo. In moja rojstna vas je tudi rojstna vas moje žene. Mnogo sem videl deklic po mestih, lepa je bila njih vnanjščina, zakaj ne bi bila lepa tudi njih notranjščina? A med vsemi je ni bilo, ki bi bila vznemirila moje srce. Vedrih oči, lahkih nog sem stopal mimo njih, njihovi žareči pogledi niso vžgali iskre moje ljubezni.

Nekdaj pa sem zašel po dolгих letih zopet v svojo rojstno vas. Ni me pozdravil znani glas mojih staršev, niso se mi zaiskrile nasproti oči sestrine in bratove. Oče in mati, oba sta že v miru počivala tam gori za cerkvijo nad vasjo. Skupen lesen križ, izpran od deževja in začrnel od jesenskih vetrov, se je dvigal nad njunima glavama. Nagnil se je bil na stran, pogrezal se je niže in niže.

Brat pa je bil odšel s sestro v Ameriko. Domača gruda ju ni mogla več živiti. S težkim srcem, s težkimi mislimi sta odhajala. Oglasila sta se bila med potjo v mestu pri meni.

Spremil sem ju zvečer na kolodvor. Mrak je že legal po ulicah, luči niso bile še prižgane. Na koncu dolgih ulic se je dvigal kolodvor. Nikdar prej ne slej se mi ni videlo to poslopje tako temno, tako zapuščeno. Videlo se je oddaleč, kakor bi ne bilo za temnimi okni žive duše, kakor bi se po prostranih, visokih prostorih izprehajale same tihe sence, ter se plašno umikale druga drugi.

Brat je stopal pred menoj, midva s sestro sva šla za njim. Njegov hrbet je bil skriviljen, desna rama je bila nižja od leve, tiščal jo je navzdol velik rdeče pobarvan kovčég. Zibał se je zdaj naprej zdaj nazaj, a dolgi koščeni prsti bratovi so se ga oklepali tesno, zapičili bi se bili kmalu v les.

„Ali je težko, France?“

Postal je nekoliko, kakor bi hotel počivati.

„Ne preveč, to se že prenese.“

Šli smo dalje, njegove noge so postajale vsak trenotek okornejše, začel jih je vlečiti za sabo.

„Kdaj bosta tam?“

„Tam?“ ponovi sestra.

„Tam? Bog ve!“

Prišli smo do kolodvora. Prižgali so pravkar luč pred vhodom. V motnih njenih žarkih se je zasvetila kopica ljudi, ki so čepeli okoli stopnic ob vhodu.

„Tudi ti grede v Ameriko,“ pravi France in odloži kovčég.

„Vsi?“ se začudi sestra.

„Vsi!“

„Ti se vrneš sedaj, Ivan?“ vpraša sestra.

Tih in plah je bil njen glas. France me je pogledal od strani, a takoj se je obrnil proč. Videl sem, kako je segel z roko preko oči.

Toda skoro se je zopet obrnil in je dejal:

„Morda se pa še vendar kdaj vidimo!“

Podal mi je roko.

„Zbogom, Ivan,“ je dejala tačas sestra. A njena roka je segla po predpasniku in z njim si je zakrila oči.

Neznani obrazi izseljencev so se vsesali s svojimi očmi v nas . . .

*

Nobenega ni bilo več tam gori pod onimi sivimi skalami, nobenega, ki bi si zaželela po njem moja duša. A vendar sem moral videti to vas še enkrat!

Počasi sem stopal navzgor.

Svetlo je sijalo solnce na skromne hiše, nad njimi so pluli oni beli oblaki, stari znanci izza davnih prošlih dni. Pluli so dalje in so se izgubljali v daljavi za onimi sinjimi vrhovi na vzhodu. V lahnem poletnem vetriču so se zibali obcestni topoli, na njih so cvrčali škržati. Vse se je kopalo in treslo v morju svetlobe.

Jaz sem pa legel v travo na vršičku nad svojo rojstno hišo. Tujci so prebivali tam doli v onih skromnih in ozkih prostorih z nizkimi vrati in nizkimi okni. Težke misli so ležale na moji duši, težke kot svinec. A neprestano sem zrl tja doli, kjer so hitela nekdanj

mimo mene srečna detinska leta. Solze so porosile moje oči, solze, ki so tekle zadnjič, ko sem se poslovil od brata in sestre tam ob kolodvorskem vhodu.

Minilo vse, minilo! . . .

Tedaj sem začul rahle stopinje za seboj. Naglo sem skočil kvišku in pred seboj sem zagledal mladenko, staro morda osemnajst let. Moje oči so začudeno obvisile na njenem lepem obrazu.

„Kdo ste, gospodična?“

„In Vi, gospod?“

Imenoval sem ji svoje ime.

„Ah da, spominjam se Vas. Toda otrok sem še bila, ko ste bili zadnjič tukaj. Za pogrebom ste šli, za pokojno svojo materjo. Kako ste se mi smilili tačas!“

„Ali nisem ugenil, ako pravim, da ste gospodična Vrhovčeva?“

„Kako morete to vedeti?“ je vzkliknila veselo.

„No, težko ni ugeniti, ako človek pozna vse hiše po vrsti, kolikor jih je tam doli,“ sem dejal in se nasmehnil.

„Res je, ugenili ste,“ je dejala in mi je podala roko.

„Toda pojdite z menoj k nam, dobro ste nam došli. Mojega očeta in mater bo gotovo veselilo, ako vidita čez dolgo sina onih ljudi, ki jih še zdaj ne moreta pozabiti. Kolikrat se menimo o Vaših pokojnih starših, Vi ne veste.“ Stopala sva navzdol proti vasi. Vso pot je govorila veselo, njen srebrni glas je odmeval od belih sten, solnce se je smejal na naju. Jaz pa sem bil z vsakim korakom bolj zamišljen. Padlo je tačas seme ljubezni v moje srce, padlo in vzknilo.

Pri Vrhovčevih so me sprejeli kot starega znanca. Odyadil sem se bil že kmetiških ljudi, večletno bivanje v mestu mi jih je odtujilo. Toda danes sem se čutil takoj zopet domačin med njimi. Ti resni razorani obrazi, te svetle prijazne oči, trda okorna govorica, vse me je zopet prestavilo v nekdanje čase, mi je pričaralo pred oči toliko lepih trenotkov izza davnih dni.

Težko sem se ločil od gostoljubne hiše . . .

Toda prišel sem drugič in tretjič, prišel sem tja gori, kadarkoli sem utegnil. Razvijala se je moja ljubezen

do Minke in se razvila v mogočen plamen. Zazdelo se mi je, da sem našel v Minki bitje, ki se bode oklenilo z vso silo, z vso dušo mojega bitja in žitja. Ta misel me je osrečevala, ta misel me je tedaj prevzela vsega.

Minka me je ljubila s prvo svojo ljubeznijo. Prišla je bila komaj iz mestnih šol, njeno srce je bilo polno cvetja in bujnega zelenja. Začutil sem vonj tega cvetja, zapazil prelestno barvo tega zelenja. In prepričan sem bil, da si vzgojim in prikrojim bodočo tovarišico svojega življenja prav po svoje. Svoji duši storim enako njeno dušo, moje želje bodo njene želje, moje hrepenenje njeno hrepenenje. Oba bodeva jadrala v isto pristanišče, obema bodo svetili nasproti isti cilji. Najbogatejši bom med svojimi sovrstniki, najbogatejši na vsem svetu . . .

Poročil sem se. Svetal je bil oni dan, najsvetlejši v mojem življenju. Stari Vrhovec je objel svojo hčer, ko je odhajala z menoj, in solze so mu silile v oči. Objel jo je tačas menda prvič v svojem življenju, neroden in okoren je bil. Vrhovka jo je poljubila v sobi, ni si upala stopiti na vrata, sramovala se je svojih čuvstev, ki so ji prekipevala ob slovesu.

Ko sem stopal z Minko na voz, sem jo videl v sobi ob oknu s sklonjeno glavo. Pomigala sva ji z Minko v zadnji pozdrav in konja sta potegnila.

Visoko na nebu so pluli oni znanci, beli oblaki, in izginjali so nad daljnimi vrhovi. —

Lepi so bili oni prvi tedni, oni prvi meseci! Čemu bi ti pravil o njih sedaj, ko so minili za vedno, sedaj ko se je naselila v srce moje tema in žalost? Da, prijatelj, tačas si nisem mogel misliti, da bi se moglo kaj izpremeniti, da bi moglo kdaj zaiti solnce moje sreče.

Izprva mi je zadoščala Minkina bližina. Da je le bila blizo mene, že so razsvetili solnčni prameni mojo notranjščino, že se je v njih kopala moja okolica. Tedaj nisem vpraševal, kako dolgo ostane tako, tedaj nisem bil še iztegnil roke, da odgrnem zaveso in pogledam, kje je izvor te sreče, izvor te svetlobe. Nisem si mogel misliti, da bi bil ta izvir usehljiv, da bi mu kdaj zazijalo nasproti temno in prazno njegovo žrelo . . .

Tedaj se je zgodilo nekega dne, da sem opazil oblaček na čelu svoje soproge. Prost sem bil oni dan in sedel sem s knjigo v roki ob oknu. Ona je pletla meni nasproti. Oba sva molčala.

Lep zimski dan je bil zunaj. Mimo okna so hiteli drsalci z drsalkami v rokah, tam oddaleč se je svetilo veliko srebrno zrcalo, na njem je bilo polno mladega življenja. Nad zrcalom v hribu so zelenele smreke.

Minkino oko je strmelo tja doli, senca na čelu se je večala.

„Kaj ti je, Minka?“

Prijel sem jo za roko.

„Kaj naj mi bo?“

Njena glava se ni obrnila proti meni, zrla je še vedno tja doli. A v njenem glasu je bilo nekaj tujega.

Osupnil sem.

„Minka, nekaj ti ni prav, nikdar mi še nisi tako odgovorila. Povej mi, kaj ti je?“

Molčala je in mi odtegnila roko.

„Minka, sedaj vem vse, prav vse,“ sem viknil. „Tebi ne zadoščam več sam, ti si želiš vun, hrepeniš po ljudeh, po družbi!“

Tedaj se je obrnila proti meni.

„Da, ugenil si. Glej, mlada sem še, ali naj bom vedno doma? Ko sem bila pri starših, nisem smela nikamor, ali naj bom zaprta tudi sedaj? Vidiš jih žene svojih tovarišev, vsaj nekaj imajo od življenja, možje jih vodijo —“

„Minka!“

Hudo mi je bilo naenkrat pri srcu in vstati sem moral. Hipoma se je porušila nad menoj ona ponosna stavba, ki je nanjo prirastlo moje srce z vsako najtanjšo svojo nitko. Porušila se je in sesedla.

Čuden človek sem, prijatelj, res čuden. Vse hočem imeti zase, zlasti sem hotel imeti samo zase svojo ženo. Zadoščala mi je popolnoma sama, zakaj ne bi ji zadoščal tudi jaz sam?

Hudo mi je bilo tačas, hudo. Vse moje sanje so se razpršile kakor pene. Začutil sem tedaj, da sem se varal. Ono cvetje in bujno zelenje, ki sem mislil, da

je vzcvelo in ozelenelo iz kali, ki so skrite globoko v njenem srcu, ono cvetje je bilo tuje. Nekdo je prišel od nekod in nasul ga je bil tja. Zavonjalo je, zazelelo je, a otreslo se je kmalu in obledelo, ker je bilo samo nasuto, ker je bilo natrgano drugod.

Porečeš mi gotovo, kako se morem žalostiti zaradi takšne malenkosti. Saj je imela žena prav in celo dolžnost je moja, da jo peljem v družbo. Človek je ustvarjen zanjo, zlasti ženska. Vse res, prijatelj, prav imaš. Toda tukaj je bilo nekaj drugega, tukaj ni bila njena želja, ki mi je bila v obraz. Njene besede same na sebi so bile, ki so mi hipoma odkrile njeno notranjščino, ki so mi pokazale, kako prazno je bilo moje upanje, da si vzgojim in prikrojim svojo tovarišico po svoje. Prijatelj, ena sama beseda zadošča včasih in strese v prah, kar se je sezidalo v dolgih, upanja polnih dneh . . .

Od tistega dne je stopilo nekaj med naju. Bilo je, kakor bi se bila privalila velika motna reka od nekod. Nenadoma se je razlila in časa nisva imela, da bi se bila rešila oba na isti breg. Ločila naju je, stala sva vsak na svojem bregu, a mostu ni bilo ne brvi, da bi prišla drug do drugega. A reka se je valila dalje in je bila vedno širša in motnejša . . .

Od tedaj sva se z ženo razgovarjala le redkokdaj. Rodilo se je bilo med nama nezaupanje, kar samo ob sebi je prišlo. Hodil sem v urad in iz urada, nobene pomenljivejše besede ni bilo med nama. A videl sem, da se v moji ženi nekaj godi, česar nisem prve dni mogel prav umeti. Navidezno se mi je vdala, nikdar ni več silila, da bi jo povedel v družbo, a vedel sem, da ji ni prav, da jo to peče in boli.

A kmalu mi je bilo vse jasno.

Nenadoma sem bil prišel nekega dne domov iz urada. Bolela me je glava in nekdo drugi je prevzel službo namesto mene. Odprla mi je dekla in se ustrašila.

„Kje je gospa?“

„Gospa je že v postelji,“ je odgovorila tiho.

Stopil sem v spalnico. Luč je brlela nad posteljo, moja soproga je bila res že pod odejo. Desnica ji je visela s postelje, skoro se je dotikala tal.

Pristopil sem k njej. Sklonil sem se in sem ji privzdignil roko. Bila je vroča, žile na njej so bile zabrekle. Položil sem jo na posteljo.

In ko sem se tako sklonil in ji popravil roko, so se tudi moje ustnice doteknile njenih.

Moj Bog! Iz njenih ust je zavela zoprna sapa, je zadišalo po žganju.

Hkratu ko me je doletela ta sapa, sem zapazil na njenem licu podolžno rdečo liso, ki je dozdej nisem še videl. Kakor dolg krvav curek se je zablislila v motni razsvetljavi. In zazdel se mi je ta prej tako lepi obraz spačen in pokrit z režočo krinko. Neka nevidna moč me je sunila od postelje, opotekel sem se na divan, tam sem zaril glavo v blazino . . .

Tiho kakor tat sem se splazil pozno ponoči v postelj. Toda moje oči niso našle spanca, po mojih žilah se je pretakal vroč svinec in na dušo mi je leglo nekaj težkega in temnega. Ves svet se je hipoma skrčil in zožil, skupaj so se stiskale njegove meje, in začutil sem, da sem bil nenadoma zaprt v ozko zadehlo rako, ki je pritiskala s svojim železnim pokrovom na mojo glavo. Pritiskala je. Naj bi bila vsaj pritisnila tako, da bi me bila tačas zadušila!

Skozi zastore se je prikradel v sobo prvi jutranji solnčni žarek. Tedaj se je zbudila moja soproga. Začudeno je pogledala okoli sebe. Skoro prestrašila se je, ko me je zagledala v postelji. A privila se je bliže mene in je ovila polno svojo roko okoli mojega vratu.

In tedaj sem zopet začutil ono sapo. Nisem si mogel pomagati, obrnil sem glavo v stran.

„Kaj ti je, dragec? Ali si bolan? Zakaj se obračaš od svoje Minke?“

Molčal sem in skočil raz postelj. Nisem ji mogel odgovoriti, tudi ako bi bil hotel. Resnice ji nisem hotel povedati, smilila se mi je, a legati nisem bil vajen, hinavec nisem mogel biti.

Težko težko mi je bilo pri srcu, ko sem se naglo oblačil. Ogledalo na steni mi je pokazalo moj obraz, ustrašil sem se ga. In tedaj me je obšlo neko nemoško čuvstvo, nekaj mehkega in ženskega, in sledovi tega čuvstva so se pokazali v mojih očeh. Nisem jih mogel

zadržati solz, ki so nenadoma prikipele v oči, toda sramoval sem se jih in nizko sem sklonil svojo glavo.

S postelje pa me je opazovalo dvoje velikih strmečih oči. Ona, ki je tam ležala, ni umela mojega sedanjega vedenja. Videl sem te preplašene oči v zrcalu, videl sem jih in še bolj se mi je zasmilila.

Toda hitel sem, da se odpravim, hitel sem, da pridem na zrak, v sobi mi ni bilo obstanka. Pograbil sem nazadnje še klobuk ter sem se hotel oddaljiti.

Tedaj pa so se njene roke razprostrle proti meni, proseče in drhteče. Ugenila je bila tačas, kaj se godi v meni.

„Milan!“

Zgrešile so moje noge nameravano smer, zavrtelo se je v moji glavi in preden sem se zavedel, sem bil pri njej. Ovile so se njene roke mojega tilnika, trdo, trdo, in ga niso hotele izpustiti. In iskale so njene ustnice mojih in so šepetale:

„Saj ne bom več, Milan, nikdar več!“

Zasvetilo se je po sobi, zaplesali so po njej še enkrat zlatosvetli solnčni žarki . . .

* * *

Vidiš, prijatelj, takšni smo! Menim, da me razumeš, ko ti pravim: takšni smo! Ali bi bil ti ravnal drugače? Ne, gotovo ne!

Ali vidiš, takoj drugega dne me dobi na cesti neki prijatelj. Dolgo ga že nisem bil videl, skoro bi ga ne bil spoznal, ko me je ustavil.

„Ah, ti si, kako se imaš? Kaj novega?“ ga vprašam. .

Zasmejal se je in je pokazal črne svoje zobe.

„Ali ne veš? Ločil sem se že pred letom.“

„Zakaj pa?“

„Zakaj? Čudno vprašanje! Moja žena je bila pijanka, a jaz sem potreboval denarja za svojo pijačo.“

„A tako! Ali si zdrav?“

Pogladil se je po trebuhu in se je zopet zarežal.

„Prijatelj, škoduje mi samo še voda!“

Smejal se je še sam s seboj, ko je stopal dalje z visoko povzdignjeno glavo . . .

Torej takšni smo!

Dnevi so potekali naglo, skoro prenaglo. Pri meni se ni navidezno izpremenilo drugega, nego da mi je žena porodila prvega otroka. To naju je še bolj združilo, to se pravi, mene je priklenilo še bolj na mojo soprogo. Moje ljubezni do nje ni moglo omajati prav nič več na svetu. Res, prav nič več!

Zato pa je prišlo tako, kakor je moralo priti!

Ko sem nekega dne premetaval po starini in iskal nekih že davno pozabljenih reči, sem naletel na obilo steklenic in stekleničic. Vse so bile odmašene, samo v eni je bila še neka tekočina. Odprem in jo povonjam. Zadišalo je iz nje žganje. Po žganju so dišale i vse druge.

Prav v istem času vstopi moja žena. Ko vidi, kaj imam v roki, se zapraši vsa divja proti meni in mi iztrga steklenico iz rok.

„Kaj hočeš tu? Česa iščeš? Tu nimaš opraviti ničesar!“

Nisem je še videl nikdar takšne. Pred menoj je stala zblaznela ženska. Iz nje je dišalo zopet žganje.

V meni je vzkipelo, zavpiti sem hotel, a nobenega glasu ni bilo iz mojega grla.

„Poberi se od tukaj!“ je zavpila zopet in je gledala še bolj divje. Moja roka se je dvignila, tresel sem se kot šiba. A kakor se je roka dvignila, tako mi je zopet omahnila.

Ne, tega ne, je kliknilo v meni, to bi bilo nečastno! . . .

Prijatelj, odzdaj je šlo z njo vedno bolj navzdol. Gledati sem moral in moram še sedaj, kako se opija dan za dnevom, kako besni nad menoj in nad otrokom. Ne moreš si misliti, s kakšnimi pridevki me obklada, ženska usta niso ustvarjena zanje.

A jaz trpim in molčim. Kadar ne morem več prenašati, se splazim iz hiše in iščem miru v delu ali po samotnih stezah. Gozd je moje zavetje in moja tolažba.

Kolikrat sem si že očital, da sem premehak, da bi vendarle lahko ustavil tako počenjanje. Toda čemu naj jo kaznujem? Ali je ona kriva, da sem jo poiskal

tam gori v onem gorskem kotu, da sem jo iztrgal iz one srede, ki je iz nje zrastle in ki vanjo še vedno spada po svojem mišljenju, po svoji poluizobraženosti in po svojem rojstvu? Jaz edini sem tisti, ki sem kriv! In zato trka moja roka skesano na prsi, a ne da bi se dvignila in enkrat za vselej končala to neznosno bedo!

Kolikrat in kolikrat sem že mislil na ločitev. Proč, daleč proč! Svojemu otroku sem dolžan, da bi šel proč.

Daleč bi šel, tja daleč za gore, kjer me ne pozna nihče, kjer ne bi zapuščal za seboj sledu. Ali kako naj grem? Poizkusil sem že, odšel sem za nekoliko dni, a vrnil sem se zopet. Srečen nisem bil, ko sem bil sam, srce me je gnalo nazaj, nazaj v njeno bližino.

Jaz ljubim to žensko, prijatelj, jaz jo ljubim, ljubim jo tako, da rajši dopuščam, da me suva njena noga, da pleše po mojih idealih, nego bi se ločil od nje.

Ali je ona kriva?

Prijatelj, tu ni rešitve niti zame niti zanjo. Počasi ginevam, a nočem in se ne znam rešiti. Konec vidim pred seboj. Poznam ga kakšen bode, a storiti ne morem koraka, da bi se mu umaknil. Pričakujem ga z odprtimi očmi.

Ljubezen; ljubezen! . . .

Sedaj gotovo razumeš tudi moj dolgi uvod tej povesti. Veseli me, prijatelj, da si srečnejši od mene, res me veseli. Pojdi in bodi še srečnejši! Veruj mi, da dozda še nihče ni slišal te povesti, da še nihče ne ve, koliko trpi tvoj nekdanji prijatelj. Da sem jo razodel tebi, naj ti priča, koliko zaupanje sem imel od nekđaj do tebe!“ —

„Tako, sedaj sem dokončal to žalostno povest, draga Ana,“ je rekel Zabukovec in je poljubil svojo ženko na kodre.

Ona pa se je stisnila še bolj k njemu.

„Da, Ivan, žalostno, tako žalostno, kakršne še nisem slišala nikoli.“

„Kaj praviš, Ana, ali ima moj prijatelj prav s svojim potrpljenjem in trpljenjem?“

Zravnila se je kvišku ter ga jasno pogledala s svojimi zvestimi očmi, ki so se zasvetile celo v temi:

„Da, Ivan, jaz mislim, da ima prav!“

„Prav praviš, kdor tako trdno veruje, ko pravi: zasvitati se mora, mora in mora — ta mora imeti prav!“

Kmalu potem je bilo slišati v sobi samo še rahlo dihanje, iznad omare se je blestikalo nekoliko velikih vaz z visokimi šopi in skozi okno so sijale svetle zvezde. —

V.

Zabukovec je odšel na potovanje. Prehoditi je imel dolgo pot, obiskati nebroj strank v prilog Volčevi tvrcki. Na postajo ga je spremila ženka z otrokom. Vselej je morala biti pri njem do zadnjega trenutka, kakor ga je vedno pričakovala na peronu ob njega prihodu, da ni zamudila niti hipca njegove prisotnosti.

Težko ji je bilo vedno slovo od soproga, dasi se je odpravljaj morda samo za nekoliko dni, a tako težko, kakor ji je bilo danes, ji ni bilo še nikdar. Kar izpustiti ni mogla njegove roke iz svoje, šla je za njim prav do njegovega sedeža v voz.

„Pa glej, da se ti ne pripetí kaj hudega! Pazi se, kar nekam hudo mi je pri srcu, kakor bi se ti imela zgoditi velika nesreča.“

„Nič se ne boj, Ana, saj veš, kako sem previden.“

„Torej z Bogom!“

Vlak se je začel pomikati dalje, Ivan je stal pri oknu in migal v slovo. Steber dima se je valil mimo vozov, vlak se je skrtil za ovinkom.

Ana se je počasi vračala v mesto, v svoje stanovanje. Njena duša ni bila vesela ob pogledu na te dolge vrste hiš, ki so se kopale v svetlobi poznojesenskega solnca. Bilo ji je, kakor bi se te hiše opasno zibale nad njeno glavo, kakor bi se imele pravkar zrušiti in jo pokopati pod seboj. Tesneje je oprijela ročaj pri otrokovem vozičku, hitreje je porinila voziček dalje po tlaku. Hipoma se ji je videlo, kakor bi jo obdajala nevidna nevarnost, ki je skrita v teh hišah. Začutila je, da je varna samo doma v tesni svoji sobi med štirimi stenami, da je varna samo tam, kjer je

zapustila neizbrisen sled noga njegovega soproga. Le tam, kjer je najmanjšo stvarco posvetila navzočnost njegova, le tam ji ne more pretiti nikakršna nevarnost.

Hitela je po ulicah, da so jo začeli že opazovati ljudje. Vsa zasopljena je dospela v svoje stanovanje, kjer se je takoj lotila dela, ki ga je bila odložila poprej. Nervozno se je gibala med opravo, ki jo je začela urejevati, vsaka stvarca je morala stati na svojem, od nekdanj ji že odločenem prostoru, se je morala svetiti, kakor bi bila pravkar izšla izpod mojstrove roke.

Tedaj je nekdo pozvonil.

Ana je hipoma obstala. Rezki glas zvonca jo je pretresel, da ji je začelo srce burneje utripati. Nihče ni bil vaju, da bi jih obiskoval ob tej uri. Ko je zjutraj odšla mlekarica in tolikrat na teden tudi pekovski vajenec, od tedaj je navadno zvonec počival po ves dan, ako se ni včas zjutraj oglasil še semtertja berač. Vedela je takoj, da mora biti nekaj posebnega, a srce ji je povedalo prvi hip, da tudi nič dobrega.

Popravila si je lase, ki so ji silili na čelo, pogledala se je za hipec v ogledalo, a potem šla odpirat.

Na vratih se je pojavil gospod Anton Volec mlajši. Nekoliko bled je bil danes njegov obraz in njegova visoka postava je bila videti stisnjena. Ena rama je celo silila nekoliko više kot druga. A bil je gospod Volec skrbno počesan, jasno se je svetila bela raza na sredi glave, in lasje so bili ob straneh kakor polimani in ob sencih nesvedričeni. Dišal je po jedkem parfumu, videti je bilo, da je pravkar prišel od brivca.

Stisnil je noge skupaj in se nemo poklonil.

Ana ni verjela svojim očem, ko ga je zagledala. Nobena pametna misel ji ni mogla v glavo, niti pomislila ni, kaj naj bi storila. Povesila je oči in stala je pred njim kakor pred sodnikom.

„Gospa, samo trenotek me sprejmite,“ je dejal Anton Volec tedaj in njegov glas je bil mehak in proseč.

Tedaj se je zdramila.

„Gospod Volec, ako je Vaš poset namenjen mojemu možu, Vam moram povedati, da je danes odpotoval,“ je rekla ter se poklonila.

„Vem, gospa. A jaz moram govoriti z Vami, moram govoriti še danes“.

Še bolj proseč in vsiljiv je bil njegov glas.

Odločila se je bila v tistem hipu in dejala je trdo:

„Dobro, vstopite torej!“

Vedla ga je v sobo, pokazala mu stol ter rekla:

„Upam, gospod Volec, da se Vaš razgovor ne bo dotikal one minile dobe iz mojega življenja, ki sem nanjo tako lahko pozabila.“

„Tako lahko pozabili, gospa? Vi se maščujete, gospa, nad onim, ki sedi zdaj skesan pred Vami, ki bi rajši popravil, kar je zagrešil, nego je sedaj živ. Vi se maščujete nad pobitim sovražnikom, ki se ne more več braniti.“

„Prosim Vas vnovič, gospod Volec, ne dotikajte se reči, ki leže že davno globoko pokopane in ki jih ne more zbuditi k življenju nihče več na vsem svetu. Povejte rajši, kaj Vas je dovedlo k meni in česa želite ali zahtevate od mene.“

Volec se je pomaknil bliže nje in je izkušal doseči njeno roko.

„Samo še enkrat mi podajte svojo ljubo roko, samo še enkrat, v znamenje, da ste mi odpustili na dnu srca in zadovoljen bodem in lahko zopet odidem!“

„Čemu roko, gospod Volec? Ali sem Vam dala kdaj in z najmanjšim znamenjem povod, da bi lahko mislili, da sem se srdila nad Vami? Oj ne, gospod Volec, moje življenje se razvija srečno, srečneje, nego bi se bilo moglo razvijati ob Vaši strani. Zagotavljam Vas, da ni bilo nikdar žale misli v mojem srcu do Vas zaradi tega Vašega ravnanja. Sama pripoznam, da sem bila tačas neumna, ko sem mislila, da bi me utegnil kdaj napraviti gospod Anton Volec za odlično in bogato gospo. Smejati se moram, da sem mogla kdaj sploh kaj takega misliti. In ako hočete vedeti, Vam moram celo povedati, da bi niti ne mislila več, da ste še na svetu, ako bi Vas ne bila zadnjič videla na deželi in ako bi slučajno moj mož ne bil v službi pri Vašem očetu. Zato pa moram že prepustiti Vam, gospod Volec, da sami razmišljujete in izkušate dognati, ali je bilo Vaše tedanje ravnanje nasproti mladi in ubogi

deklici pošteno in moško ali ne. Jaz Vas nisem sodila nikoli in Vas ne maram soditi nikoli.“

Govorila je naglo in neusmiljeno in Volec se je zvijal pod vsako besedo in si je grizel ustnice.

Ko je končala, je nenadoma padel pred njo na kolena.

„Ne, ne, tako ne more biti, to ni res! Sama sebe varaš, Ana, ti nisi srečna, ti ne moreš biti srečna! Spomni se na one lepe čase, ko si prisegla ljubezen samo meni, spomni se nanje in prepričan sem, da najdeš še v svojem srcu iskro ljubezni, ki tli do mene, ki sem sedaj nesrečen, kakor ni nesrečen nihče na svetu, do mene, ki se danes tako globoko ponižujem pred taboj, proseč te vnovič, da razpihaš ono iskro v mo-gočen plamen ter objameš z njim vnovič moje življenje.“

Objel jo je okoli kolen in ni se ga mogla otresti.

„Pustite me, gospod, Vi pozabljate, da imate pred seboj ženo drugega, ki Vam ni storil nikdar nič žalega. In Vi ga sramotite s takšnim počenjanjem, z najostudnejšim počenjanjem, ki se more najti na svetu. Pustite me, sicer zavpijem na pomoč!“

Pahnila ga je od sebe z vso močjo, a on se e oklepal njenih kolen in jih ni hotel izpustiti.

„Kmalu bom končal, Ana! Vidim tvojo neusmiljenost, vidim, da me nisi ljubila nikdar,“ je dejal s takim glasom, da se je hipoma nekaj zgenilo v njenem srcu. Sam Bog ve, na kateri trenotek se je spomnila pri teh besedah, da je za hipec oslabela njena volja, da je postalo mehko v njeni notranjščini.

Njene roke so omahnile, njeno oko se je zameknilo daleč nazaj v prošlost.

A on se je vzradostil. Zapazil je takoj ugodnost trenotka. Počasi se je dvignil in je prisedel prav blizu nje, da se je njegova roka dotikala njene lekti.

„Glej, Ana, jaz sem nesrečen, silno nesrečen. Mislil sem nekdej, da ljubim njo, ki sem jo poročil. Morda sem jo res ljubil, a ona ni ljubila mene nikoli. Napravil sem jo za ugledno gospo, a ona mi je to povrnila s tem, da me je napravila siromašnejšega, nego je najslabši berač. Oropala me je veselja do dela, veselja do življenja, ogoljufala me je za mojo

mladost. Ničesar nimam od nje, še celo drage obleke, ki jih kupuje za moj denar, so napravljene zato, da se jih vesele drugi, ki žive ob njeni milosti. Toda dovolj —“

Volec ni mogel nadaljevati. Izginilo je iz Ane tačas ono mehko čuvstvo, ki jo je bilo navdalo tako nenadoma. Ponosno se je zravnala in se vstopila predenj.

„Čemu mi pripovedujete vse to? Mene nič ne zanimajo Vaše razmere. Kakor ste si postlali, tako ležite,“ je dejalo trdo ter stopila k vratom.

Odprla jih je na stežaj ter rekla:

„In sedaj odidite in ne prestopite več tega praga!“

Volec je skočil kvišku, njegov obraz je rdel, njegove roke so se tresle.

„Meni kaj takšnega, meni!“ je sikal in hitel po stopnicah. „To mi poplačaš drago!“

Ko so odzveneli njegovi koraki na ulicah, je padla Ana onemogla v naslanjač. Zakrila si je obraz z rokami in njeno telo se je krčevito zvijalo od bolesti, ki ji jo je povzročil Volčev obisk.

Temni oblaki so se zbirali na nebu njene sreče...

VI.

Anton Volec je bil že dolgo sam gospodar, očeta je krila že davno črna prst. Dokler je bil stari še živ, je izkušal vedno, da bi ublažil nasprotstva, ki so se kupičila slehrni dan med njegovim sinom in njega soprogo. In posrečilo se mu je bilo vsaj toliko, da niso prišle te žalostne razmere v javnost. Ljudje so videli nezadovoljstvo, ki se je naselilo mlajšemu Volcu na čelo, videli so nemir, ki se je pollaščal vedno bolj in bolj njegovega bitja, ugenili so, da je nesrečen, toda nihče ni vedel pravega vzroka, odkod izvira to nezadovoljstvo, ta nemir in ta nesreča.

Ko je pa umrl stari Volec, tedaj so se razmere poostrile do skrajnosti. Prišle so v javnost posamezne podrobnosti, ki jih Volec niti prikrivati ni hotel več. Konec vsemu je bil, da je Volec odpravil svojo soprogo iz hiše. Ločila sta se natihoma brez nepotrebnih sitnosti in stroškov. Vedrega čela in lica ga je zapustila in z nasmehom na ustih.

„To je edina dobrota in edino veselje, ki si mi ga storil,“ mu je dejala ob slovesu. „Zato pa hvala ti in z Bogom!“

Veselo so pohiteli konji v sveže pomladno jutro, zaprašilo se je za kočijo in izginila je za vogalom.

Volec se ni ozrl za njo. Izkušal je, da bi se oddahnil, in povzdignil je svojo glavo visoko. Da, nasmejati se je celo! Toda v istem hipu je začutil neko čudno praznoto v svoji duši, ozrl se je okoli sebe, kakor bi iskal nekoga in glava mu je zopet klonila.

Zaprli se je v svoje stanovanje in ni ga bilo na izpregled tisti dan . . .

* * *

Zabukovec je ostal v službi tudi pri mlajšem Volcu. Njegovo življenje je potekalo mirno in skromno. Sreča se je bila naselila pri njem, ni ga bilo oblačka na njegovem obzorju. Štiri otroke je imel, a ni ga bilo strah zanje, prepričan je bil, da jih lahko prehrani in pripravi do poštenega kruha. Njegovo čelo je bilo vedno vedro, njegove oči so bile jasne.

Ana ni Zabukovcu nikdar povedala ničesar o onem Volčevem obisku. Sklenila je bila sicer večkrat, da mu mora i to povedati, toda vselej se je bila premislila. A težila jo je ta edina skrivnost, ki jo je imela proti svojemu možu, težila jo je zlasti prve čase. Pozneje, ko je videla, da Volca ni več blizu, se je nekoliko pomirila in mislila redkeje na to. A vendar ji je bilo včasih hudo, da bi se razjokala.

Ko je prevzel mlajši Volec vodstvo tvrdkino, tedaj je bilo Ani najhuje. Rada bi bila izkušala pregovoriti moža, naj si išče službe drugje. A tedaj bi mu morala povedati vzrok in to bi morda skalilo njegovo srečo. In zraven vsega je bila služba pri tvrcki Volčevi zelo dobra, Zabukovec je bil plačan pošteno za svoje delo. Prepozno je bilo, da bi pogrevala sedaj stare reči in morda tudi nepotrebno, saj se mu vendar ni treba ničesar bati!

Vse je šlo tedaj v navadnem lepem tiru, dnevi so potekali za dnevi, brez prevelikih skrbi, brez prevelikih težav . . .

Ana je stopala nekega dne zopet proti železnični postaji. Vsi štirje otroci so hodili zraven nje. Bili so brhki in lepi, da jih je bilo veselje videti. Tudi Ana jih je bila vesela, ponosno je zrla nanje, kakor bi jih hotela pokazati vsakemu, češ, glejte, to so moji in mojega soproga, v čast in podporo nama bodo na starost.

Ana je bila vesela, Ana ne bi bila tedaj menjala z nikomer. Mimo nje so hitele bogate kočije, v njih so sedele z zlatom obložene dame, so se videli rdeči, zadovoljstva se bleščeči obrazi gospodov. Žvenkljali so konji, svetila se je oprava, nikjer skrbi in žalosti, povsod čisto veselje, povsod jasna sreča. A Ana ne bi menjala z nikomer, ne bi menjala za vse te poželjive reči, ne bi menjala za vso to srečo. Anina sreča je bila večja, mnogo večja. Ana je hitela nasproti svojemu soprogu, ki se je imel vrniti sedaj z daljšega potovanja in ni hitela sama, hitela je s svojimi otroki, s svojim solncem, s svojo svetlobo in s svojo toploto, ki obseva, razsvetluje in ogreva vse njeno bitje, vse njeno življenje . . .

Vlak je pridrdral na postajo. Klicali so izprevodniki, odpirali vrata, ljudje so se usipali z vozov. Vmes so se mešale rdeče in modre kape postreščkov. Bilo je živahno vrvenje, vse je sililo proti izhodom.

Ana je stala z otroki ob strani in opazovala mimoidoče. Mnogo jih je že šlo mimo, a pravega le še ni bilo. Redkejši je postajal gosti curek, vrsta se je pretrgala.

„Papa, papa!“ je viknila starejša hčerka in plosknila z rokami.

„Papa, papa!“ so ponavljali za njo drugi.

Hiteli so proti njemu, ki se je pravkar pojavil ob vhodu. Obesili so se mu na roke, a on se je sklonil k njim in jih poljubil po vrsti.

„Bog Te sprimi, Ivan!“

Podala mu je svojo majhno roko ter mu pogledala v oči.

A tedaj se je hipoma zdrznila.

„Kaj ti je Ivan?“ je viknila vsa prestrašena. „Ali si bolan?“

Ivanov obraz je bil bled, a gori na vedno jasnem visokem čelu je plaval teman oblak, oblak, kakršnega še ni opazila nikdar na njem.

Stisnil ji je roko mehko, a odgovoril ji ni ničesar. In molče so stopali proti domu.

Jasno je še sijalo solnce na nebu, njegovi žarki so se odbijali od šip, svetlo je bilo in lepo, a v tej mali družini, ki se je vračala proti domu, je hipoma ugasnila ta svetloba, grda senca je zakrila zlato solnce.

Tiho so stopali, njih pogledi so bili plašni, mraz je legal na njih duše.

* * *

Zvečer je pripovedoval Zabukovec Ani tole:

Slučajno sem moral včeraj zopet v B* in tedaj sem zopet naletel na prijatelja Kavčiča. Ni me videl, ko sem ga srečal. S povešeno glavo je šel mimo mene, oči vprte v tla.

Stresel se je, ko sem ga ogovoril. A ko me je pogledal, se je za hipec zaiskrilo v njegovih očeh, zdelo se mi je takoj, kakor bi šinil žarek upanja v njegovo dušo.

Krčevito se je oprijel moje roke in je ni hotel izpustiti.

„Morda mi pa Bog pošilja Tebe, da me rešiš,“ mi je dejal naglo in me vlekel za seboj.

„Poslušaj me, prijatelj, in potem me sodi ali reši. Edini ti si na svetu, ki ti zaupam vse!“

In pripovedoval mi je drugo poglavje iz nesrečnega svojega življenja. Nočem ti natančno pripovedovati njegovih besed, dovolj je, da ti označim nakratko vsebino njegovega govora. Njegova soproga se je vdajala vedno bolj pijači, a on jo je hotel odvaditi s tem, da ji je dajal denar le za potrebo, kolikor je potrebovala sproti. A navzlic temu je videl, da se izgublja dan za dnem. Tega si ni mogel raztolmačiti dolgo časa. Toda nekega dne je prišlo spoznanje.

Prišel je bil iz urada predpoldne. Ko se je bližal svoji sobi, je začul iz nje glasno govorjenje. Hitro in razburjeno je nekdo govoril notri z njegovo soprogo, a ona mu je odgovarjala s tišjim, pritajenim glasom.

Tedaj ga je nekaj pogrelo in odprl je naglo vrata. Njegova soproga je stala bleda zraven mize, z desnico se naslanjajoč na stol. Ko je vstopil on, se je stresla in videti je bilo, kakor bi se morala vsak hip sesesti. A besede ni bilo iz njenih ust.

Stopil pa je tedaj predenj obiskovalec njen. Kavčič ga je spoznal takoj. Položaj mu je bil v tem hipu jasen. Mož z majhnimi, napol mežečimi očmi in z veliko navzdol visečo spodnjo ustno je bil znan skopuh in oderuh, ki je že marsikomu izpil kri pri živem telesu.

Stopil je torej predenj in je nabral obraz v najlepše gube.

„Neka mala zadeva, gospod, nič posebnega. Saj veste, človek nerad nadleguje ljudi, ali včasih mora, saj veste, mora,“ se je smehljal mož in si je obrisal kratke brke.

„Povejte, kar Vam je na srcu in ne govorite brez potrebe,“ ga je prekinil Kavčič.

„No, no, saj veste, potrpite malo, prosim. Vidite, Vaši gospe soprogi sem včasih takole malo posodil, vidite. In danes sem prišel, da bi mi vrnila, pa nima revica. A jaz ne morem več čakati, saj veste, ne morem. Tudi jaz imam svoje obveznosti, tudi mene takoj pri-
mejo, akož ne plačam.“

„Koliko je, govorite!“

„Eh malenkost, malenkost za Vas, za uradnika, prosim Vas.* Saj veste, posodil sem večkrat, že čez leto je, da, še dlje!“ je govoril mož in gledal na tla.

„Imenujte vsoto brez okolišev!“

„Kaj se to pravi, brez okolišev. Saj veste, sami veste. Ko sem zadnjič posodil, ste mi podpisali menico sami, Vaša gospa mi jo je prinesla. A jutri ta menica zapade in zato sem prišel, saj veste, da se mi jutri prav gotovo plača.“

Kavčičeva soproga je omahnila tedaj na divan in v roke si je zakrila obraz.

On pa se je tedaj prijel za glavo, vse se je zavrtelo pred njim.

Mož s kratkimi brkami in navzdol visečo ustno pa je tedaj v največjem miru potegnil iz žepa menico. Odstopil je korak nazaj in dejal:

„Vidite tale podpis, gospod Kavčič, saj ga vendar poznate.“

Kavčič je strmel na papir, videl je svoj podpis, ki ga nikdar ni podpisal, videl je vsoto, zanj veliko vsoto: petsto goldinarjev.

Tedaj ga je prijela neka nepoznana besnost, zagrabil je moža za rame in začel ga je tresti, da mu je uhajala sapa. Mož je pihal in vpil, a ni se ga mogel otresti, dokler ni zmanjkalo moči Kavčiču. Samo ob sebi je umevno, da ni bil lep ta razstaneč. Z grožnjami je odšel oderuh, a Kavčič je izginil v sosednji sobi, kamor se je zaklenil . . .

In tako se je zgodilo, Ana, da je mojemu prijatelju postala usodna prevelika ljubezen do žene. Te ljubezni do nje se ni mogel iznebiti niti sedaj, ko je celo ponaredila njegov podpis, da je stregla svoji strasti. Ko je bil varan tako kruto, je vendar omahnila njegova roka, ni ji mogla prizadeti udarca, ki ga je zaslužila. Začel je premišljevat, kako bi vse prikri in zakril.

Toda denar je moral biti do drugega dne, tu ni bilo dolgo razmišljati. Slučaj je nanesel, da je prav tisti večer bila v rokah njegovih večja vsota. Ni se mogel ustavljati, poneveril je vsoto, ki jo je potreboval, da reši menico. Ali ko je odštél denar skopuhu, tedaj je šele uvidel, kaj je storil. Do zvečer je morala biti ta vsota zopet na svojem mestu, sicer bi se bilo poneverjenje razkrilo. Po njegovih možganih je vrelo, čudo bi ne bilo, ko bi bil zblaznel.

In vidiš, Ana, v takem stanju me je srečal. In prosil me je sveta, prosil me je pomoči. Rekel je, da si najme takoj posojila, ki ga upa dobiti vsaj v štiri-najstih dneh in da mi ta denar vrne v tem času prav gotovo. Kaj sem hotel storiti? Da bi mu bil odrekel, tedaj bi to ne bil več jaz, izneveril bi se bil samemu sebi. In tako, Ana, sem mu dal in založil potrebno vsoto. Objel me je iz hvaležnosti in njegove oči so se porosile.

A jaz, Ana, ne čutim sedaj veselja nad tem svojim činom. Ana, dal sem mu denar, ki sem ga potegnil za tvrdko. In tako sem poneveril sam, dasi sem poneveril zanj. Dasi sem rešil s tem človeka, rešil prijatelja,

vendar sem zločinec. In bolj kot razmišljam o tem, kar sem storil, toliko huje mi je pri srcu. Ni ga zadoščenja za to delo! To ne more imeti dobrih posledic, Ana! Bog ve, kaj bode z menoj, kaj bode z vami, ako se izve stvar, preden mi vrne Kavčič.

„Morda se pa ne izve, in ako bo držal Kavčič besedo, bode še vse dobro,“ ga je tolažila Ana. Toda na skrivnem je tudi že v njej vstajala misel in težje in težje ji je prihajalo srce. Nehote je morala misliti na Volca in na njegov zadnji obisk.

Pozno je že bilo, ko sta zaspala. A Zabukovec je skočil v sanjah kvišku in je zavpil. Sanjalo se mu je, da ga je prijel orožnik.

In nič več ni zaspal. Mlada jutranja zora ga je našla slonečega ob oknu . . .

VII.

„Torej svoje opravke ste izvršili v najlepšem redu, gospod Zabukovec? Dobro, ali kaj pa je s pobiranjem denarja? Prosim Vas, poročajte mi še o tem! Ali je plačal Pregelj zapadlo vsoto? Koliko je že znašala?“

„Petsto goldinarjev, gospod Volec.“

„Ali je plačal?“

„Ne še, obljubil je, da poravna v štirinajstih dneh.“

Zabukovec je bil bled kot stena in je zrl v tla.

„Kaj pa drugi?“

„Tukaj je denar in so računi.“

Zabukovec je predložil račune in vse se je ujemalo.

„Hvala Vam, toda počakajte še malo, da pregledam, kaj je prinesla pošta. Morda je kje kako naročilo, ki se tiče Vašega delokroga.“ Zabukovec je sedel, a Volec je začel odpirati pisma. Dolgo jih je prebiral, a zadnje je držal v roki še potem, ko ga je prebral. Obraz se mu je nabral v prijazne gube in sladak smehljaj mu je legel okoli usten.

Približal se je s pismom Zabukovcu in dejal:

„Izvolite prebrati to pismo, gospod Zabukovec!“

Zabukovec je vzel list, a Volec se je vstopil prav tik njega in ga opazoval.

List je padel Zabukovcu iz roke in tema se je storila pred njegovimi očmi.

„No, kaj pravite k temu, gospod Zabukovec? Kako se to ujema s prejšnjim Vašim poročilom?“

Sladko se je smehljal gospod Volec.

„No, ali nočete odgovoriti? Saj vidite, Pregelj piše, da ste žal že odšli, preden Vam je vedel povedati, koliko naj se mu pošlje. Zato naroča blago sedaj. Zraven piše, da Vam je izročil petsto goldinarjev.“

„To vse sem bral, gospod Volec, a oprostite, da Vam ne morem na to odgovoriti ničesar. Povem Vam lahko samo toliko, da sem denar res prejel, a da Vam ga sedaj ne morem takoj odšteti,“ je dejal Zabukovec resno in mirno.

„A, razmem, razmem. Torej majhna defraudacija, gospod Zabukovec, kaj ne? No, to nič ne de.“

Volec je stopil nekolikrat gori in doli po sobi. Bil je videti zelo nemiren, a na njegovem obrazu je bila videti vedno večja zadovoljnost.

Slednjič se je ustavil pred Zabukovcem.

„Stvar se bo rešila takole, gospod Zabukovec. Vi mi do danes zvečer odštejete petsto goldinarjev in sicer do sedme ure. Ako zamudite minuto, ovadim stvar sodnji. Z Bogom!“

Zabukovcu je izginila vsa kri iz lic. Tresle so se mu roke in šibile so se mu noge.

A nemo se je poklonil ter odšel.

„Pa ne zamerite, gospod Zabukovec, saj veste, tako mora biti!“

Zabukovec ga ni slišal, hitel je na cesto, hitel kakor obstreljena žival.

Volec pa je od razburjenosti sedel. Stisnil je usta skupaj in zamižal. Videti je bilo, da mu vse zelo ugaja.

„Tako, tako se vse enkrat maščuje. Kakor se posojuje, tako se vrača. Ha, ha!“

Zadovoljno si je prižgal smotko in spuščal dimove kolobarčke proti stropu . . .

* * *

*

Ko je stopil Zabukovec na ulico, si je oddehnil. Sveži zrak, ki je vel od gora proti mestu, je dobro del njegovim tesnim prsim. Visoko je povzdignil svojo glavo in je stopil nekoliko korakov dalje.

Ali na bližnjem ovinku se mu je hipoma zazdelo, da ga je nekdo pogledal sumljivo. In ko je srečal drugega, ga je pogledal tudi ta čudno in od strani, kakor bi bil zagledal velik madež na njegovi obleki.

In Zabukovec je nehote pogledal svojo suknjo in pogledal svoje hlače. Bilo je vse čisto in v redu. Toda, ko so ga srečavali zopet ljudje, so ga motrili vsi zvedavo in skoro nesramno.

„Kaj neki vidijo na meni?“ je pomislil Zabukovec. Toda ni mu še dobro šinila ta misel skozi možgane, ko si je dejal:

„Glavo jim nosim previsoko, to je!“

Nasmejal se je in je vzdignil glavo še više. Toda že čez nekoliko korakov mu je sama ob sebi in nehote klonila niže in niže. In stopal je ob hišah, tiho in plaho kakor senca.

Krenil je iz mesta. Dolg drevored se je vil pred njim. Visoki kostanji so šepetali v vrhovih nad njim, oddaleč je črnela velika lisa smrekovega gozda. Tja vun ga je gnalo, po oni samoti in tihoti je zahrepenel. Samo nekaj trenutkov bi bil rad sam, proč od mesta, proč od ljudi.

„Ne, ne morem, predaleč je,“ je zastokal Zabukovec, „sicer ne opravim svoje zadeve do sedmih.“

Hkratu je začutil neko utrujenost in sestil je moral na bližnjo klop. Na nasprotni strani je lezlo solnce navzdol. Skozi nizko vejevje so prodirali njegovi žarki in so zasvetili Zabukovcu v obraz. Zazrl se je tja v to lepo žareče oblo in se je zamislil. Kolikrat je gledal in občudoval solnčni zahod, a nikdar ni mislil, da zaide kdaj to solnce za vedno. Rdeča zarja nad gorami je oznanjevala, da izide to solnce tudi jutri, da izide njemu in vsem stvarjem, ki se veselijo njegove pohotne toplote. A sedaj se mu je hipoma zazdelo, da mu zahaja solnce zadnjikrat. Izza gore je priplul na nebo teman oblak in je rasteel vedno više in je pogoltnil solnce in vso prelestno svetlobo.

Zabukovec se je stresel in je vstal. Vračal se je v mesto. Malo je imel znancev, še manj prijateljev, ki bi se bil lahko zanesel nanje. Živel je samo svoji družini in tako se je zgodilo, da je poznal pobliže le malokoga. A danes je bilo treba dobiti denar, treba je bilo najti prijatelja in pomočnika v sili.

In tedaj se je spomnil starega znanca, ki je poznal njega in njegovo rodbino že izza mladih let. Vedel je njegov naslov; ta mu gotovo pomore!

Da, ako bi imel sam toliko prihranjenega! Toda pri vsej skromnosti, pri vsej varčnosti se ni dalo privarčiti ničesar. Življenje je bilo vsak dan dražje, človek je moral biti zadovoljen, ako je mogel izhajati brez dolgov . . .

Težke in vedno težje so bile Zabukovcu noge, kolikor bolj se je bližal stanovanju svojega znanca. Nikdar še ni prosil na tak način, nikdar ni beračil. Zdelo se mu je včasih, da ne bi mogel izpregovoriti besede, ako bi zašel v tako zadrego. In danes je začel in danes bode moral beračiti! Zašel je po svoji dobroti. Tega ne vedo drugi, Bog ve, kaj si bodo mislili, kako ga bodo gledali!

Topo je zrl Zabukovec predse in žalost se je razlila po vsej njegovi duši. Pred hišo svojega znanca mu je krenila noga v stran, ni ga hotela nesti navzgor po stopnicah . . . vsaj zdaj še ne.

„Toda čas poteka, ura je že šest,“ si je dejal hipoma, zbudivši se iz žalostnih misli.

„Šest, šest,“ je ponavljal skoro glasno.

In kakor bi ga oponašala, je res tedaj udarila ura v bližnjem zvoniku. Votlo so bobneli udarci po vzduhu, slišali so se, kakor bi tolkli prav na ušesa.

Tedaj je hipoma stal zraven Zabukovca dolg človek s ponošeno obleko in povaljanim klobukom. Ustavil se je pred njim in zarežalo se je dvoje brez-zobih čeljusti. Prav blizu se je pojavil šiljast nos in se je zasvetilo dvoje majhnih, sivih oči.

„Eh, dober dan, Zabukovec. Ali me še poznaš?“

„Nisem te še videl,“ se je zdrznil Zabukovec.

„Ne? Čudno. Glej, jaz sem tisti, ki se je pred osmimi tedni ustrelil gori za Gradom.“

In zasmeljal se je, zarežale so se vnovič brezzobe čeljusti in zasmeljale so se majhne, sive oči.

Zabukovec je strmел vanj in se ni genil. A oni se je obrnil na eni nogi in je dejal:

„Pa v kratkem pridi za·menoj!“

In izginil je . . .

Preplašen je hitel Zabukovec navzgor po stopnicah. Težko je sopel, ko je potegnil za zvonec.

Odprla je stara ženska, odprla vrata samo napol.

„Rad bi govoril z gospodom Korenom.“

„Gospoda Korena ni.“

„Ni ga? Jaz moram govoriti z njim.“

„Ako morate, pojdite za njim,“ se je zasmejala ženska. „Saj vam pravim, da ga ni. Že pred dobrim tednom je odšel na potovanje in se vrne šele konec meseca.“

In ni čakala, da bi Zabukovec kaj odgovoril. Zaprla mu je duri pred nosom.

Zabukovec je stal nekoliko časa, kakor bi bilo treščilo vanj. Ni se genil. A tedaj mu je zavrelo v glavi, in začele so ga zapuščati moči.

„Izgubljen sem jaz in moja družina,“ je zastokal glasno.

In s silo se je odtrgal iz mesta in stopal počasi navzdol. Ko pa je bil zopet na ulicah, je začel nena doma pospeševati svoje korake. Hitel je vedno bolj in bolj, in naposled je začel teči. In tekel je dalje in dalje, tekel je celo po stopnicah svojega stanovanja.

V svoji sobi se je zgrudil onemogel na stol, potem ko je bil zaklenil za seboj vrata . . .

* * *

Soproga je čakala Zabukovca dolgo doma. A ko ga le ni hotelo biti, se je začela bati zanj. Razmišljala je, kaj naj stori. Tedaj se je pa hitro preoblekla in je šla v mesto, da ga morda sreča. Toda ni ga bilo nikjer. Vrnila se je domov, tudi tukaj ga še ni bilo. In zopet je šla v mesto in do Volca. Tu jo je na pragu srečal Volec sam.

„Kje je moj mož? Ali ga ni bilo tukaj?“

Volec se je zasmeljal.

„Pač, gospa, bil je tukaj. Toda ne vem, ali se vrne.“

Pogledala ga je nezaupno.

„Kaj ste hoteli s tem reči?“

„Nič posebnega. Morda ga imajo že orožniki.“

Šel je mimo nje in se ni ozrl.

Njej so se zašibila kolena. A zbrala je z vso silo svoje moči in je zavpila za njim :

„Zver! Divja zver!“

Odmeval ji je v odgovor ostuden smeh . . .

Napol blazna je hitela po ulicah in je povpraševala po možu. Ali videl ga ni nihče od znancev. Za njo so tekali otroci in so komaj dohajali mater.

Zabukovca ni bilo nikjer.

Z groznim strahom v prsih je hitela pozno zopet proti domu. Bilo je poluosmih zvečer, ko je dospela na stanovanje.

Ko je stala pred sobo svojega moža, je zaslišala, kako hodi po sobi gori in doli. Od veselja ni vedela, kaj bi storila. Niti besede ni mogla izpregovoriti, a stopila je k vratom in je močno potrkala nanje.

Tedaj je pa Zabukovec zavpil notri na ves glas :

„Moj Bog, orožniki so že tu!“

V istem hipu se je začul iz sobe strel in slišati je bilo, kako se je nekdo zvrnil po tleh.

Na tleh pred durmi je pa v nezavesti ležala Zabukovčeva soproga. Hčerka se je ovila njenega vratu in glasen jok je pretresal mlado, šibko telesce . . .

Dolgo, dolgo je že od takrat. Minili so dnevi, minili so tedni in meseci in minila so leta.

A ko odbije ura pri sv. Roku polnoči, tedaj se vsakikrat zbudi iz spanja gospod Volec kakor na povelje.

„Ali ne hodi zopet? . . . Bos je in njegove stopinje so rahle . . . A čul sem jih vendar!“

„Pusti mi luč, vsaj luč mi pusti! Ali ne veš, da ne morem živeti brez luči? . . . Usmili se!“

„Saj nisem kriv, dobro veš, da nisem kriv! Ali sem ti jaz potisnil revolver v roko? — Lažeš, jaz nisem kriv!“

„In tvoji starejši hčeri sem tudi že pomagal. Glej, skoro bosa je bila in napol naga . . . In pomagal sem ji . . . Pusti me in beži!“

Pred par dnevi je prinesel gospod Volec k svoji postelji revolver. To je pravila njegova kuharica vsakemu, kdor je hotel slišati. A gospod Volec še vedno hodi zjutraj v gostilno med svoje znance.

Tako se je moralo zgoditi, da manjka tej povesti zadnjega poglavja.

